

TOIM. JURI NUMMELIN



**VALKOINEN  
VALO** JA MUTTA  
JUNA-  
TARINOITA



KUSTANTAMO  
HELMIVYÖ

Valkoinen valo



# Valkoinen valo ja muita rautatietarinoita

Toim. Juri Nummelin

Kustantamo Helmivyö  
Turku 2021

© 2021 Kustantamo Helmivyö  
Valkoinen valo ja muita rautatietarinoita  
Toim. Juri Nummelin  
ISBN 978-952-7211-93-9  
Valmistaja: BoD – Books on Demand,  
Norderstedt, Saksa

# Sisällysluettelo

- Juri Nummelin: Lukijalle **7**
- Juhani Aho: Kannikka (teoksesta *Lastuja IV-VII*, Werner Söderström 1899) **12**
- Eino Leino: Junanvaunussa (teoksesta *Päiväperhoja*, Eero Erkkö 1903) **18**
- Karl A. Tavaststjerna: Rautatiejuttu (teoksesta *Kertomuksia ja kuvauksia*, suom. Juhani Aho, Werner Söderström 1896) **20**
- Kaapro Jääskeläinen: Savon ukon Helsingissä käynti, siihen aikaan kun Savoan ei vielä ollut rautatietä (teoksesta *Iloisia juttuja*, Vihtori Kosonen 1908) **25**
- Juho Reijonen: Junassa (teoksesta *Kertoelmia ja kuvauksia*, Werner Söderström 1900) **38**
- Jalmari Kara: Junassa (teoksesta *Jääkärien jäljiltä*, Kirja 1919) **52**
- Yrjö Heilala: Lämmittäjä Heikkisen juhannus (teoksesta *Matkalukemista: rautateiltä ja sen varsilta*, Boman & Karlsson 1905) **62**
- Anonyymi: Junamiesten jouluilta (Punikin jouluku, 1920) **67**

Hannes Varpe: Matkan varrelta (Työväen joulualpumi, 1922) **73**

O. A. Joutsen: Seikkailu amerikkalaisella rautatiellä (teoksesta *Seikkailujen maailma*, Gummerus 1911) **77**

Konni Zilliacus: "Valkoinen valo" (teoksesta *Siirtolaisia: kertomuksia Ameriikan suomalaisten elämästä*, suom. Juhani Aho, Werner Söderström 1897) **83**

Kaarlo Hemmo: Häämatkaseikkailu (teoksesta *Ilman vaan aikojaan*, Ronelius 1909) **122**

Jalmari Kara: ote kirjasta *Petsamon rata: isänmaallinen unelma* (Kirja 1921; julkaistu salanimellä Kapteeni Teräs) **133**

Ducenti: Matkakuva ylhäältä pohjoisesta, talvena 1900 ("Resebild från höga norden, vintern år 1900" julkaistu Helsingfors Dagbladissa 7.11.1880, suom. Sanna Kellokoski, suomennos ilmestynyt alun perin Marvinissa 1/2013) **139**

Annikki Reijonen: Luku IX romaanista *Jumalten jano* (WSOY 1928) **148**

Kirjoittajat **161**

# Lukijalle

Yhdeksästoista vuosisata oli yksi suurimpia muutoksen vuosisatoja ihmiskunnan historiasa. Merkittävimpiin muutoksen airueisiin kuului rautatie, joka mahdollisti aiempaa suuremman liikkuvuuden. Aiemmin veneillä, hevosilla tai kävellen kulkenut ihminen alkoi myös liikkua entistä nopeammin. Kokemus ajasta muuttui peruuttamattomasti, samoin ihmisen elämää alkoivat hallita onnettomuudet ja niihin varautuminen.

Samalla muuttui myös suhde matkustamiseen: matka oli enää vain tavara, ei enää sivistyksen ja itsetarkkailun lähde, kuten sosiologi Georg Simmel on todennut. Nykyään elämä on tosin niin kiihkeää, että mikä tahansa junamatka tuntuu ylellisyydeltä ja uusien avauksien mahdollisuudelta.

Rautatie tuli Suomeen 1850-luvulla. Vuonna 1862 avattiin rata Helsingistä Hämeenlinnaan, ja kahdeksan vuotta myöhemmin Helsingistä pääsi Pietariin. Suuri osa rataverkosta valmistui jo 19. vuosisadan aikana, ja myöhem-



min sitä on lähinnä täydennetty ja korjailtu. Valtakunnan rataverkon lisäksi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa maassa oli monia yksityisiä rautateitä, joista useat olivat kapearaiteisia. Näistä on jäljellä museorautateinä muutamia.

Monet suomalaiset kirjailijat käsittelivät 1800- ja 1900-luvun vaihteessa junan aiheuttamia muutoksia ihmisissä ja yhteiskunnassa. Vanha maailma törmäsi uuteen ennen kaikkea suomalaisen rautatiekirjallisuuden klassikossa, Juhani Ahon *Rautatiessä* (1883), jossa mutisevat ja umpiluupäiset suomalaiset tutustuvat ennennäkemättömään keksintöön. Lisäksi yhteiskunnalliset hierarkiat muuttuivat radikaalisti, mitä rautatieläisten univormut korostivat. Ahon rinnalla junamatkoja kuvasivat muun muassa Kaapro Jääskeläinen ja Juho Reijonen. Jääskeläisen ”Savon ukon Helsingissä käynti” on astetta tai kahta koomisempi asetelma Ahon perustekstistä: maaseudun höpsähtänyt ukko junassa matkalla kohti pääkaupunkia...

Ylipäätään yhteiskunnalliset ristiriidat, ihmisten satunnaiset kohtaamiset junan käytävillä ja asemilla korostuvat rautateitä kuvaavissa teksteissä. Suomeen futuristinen koneromantiikka tuli vasta 1920-luvulla tulenkantajien myötä, mutta enteitä siitä näkee myös saman

ajan jääkäriscifissä, kuten Jalmari Karan teoksissa.

Myöhemmin on kuvattu myös matkustamiseen kuuluvaa anonymiteettiä. Junassa matkustava on ei-kenenkään maalla eikä kukaan välttämättä tiedä, missä hän on. "Juna on ainoa paikka, jossa voisi olla aivan rauhallinen, ilman surua, ilman kaipausta, ilman kiduttavia ajatuksia", kirjoitti Mika Waltari *Yksinäisen miehen junassa* (1929). Junassa ihmisen vaihtoehdot on puristettu minimiin, mistä seuraa vapauden tunne.

Peter von Baghin mukaan vasta toinen maailmansota toi junat suomalaiseen elokuvaan, esimerkkeinä Ville Salmisen *Evakko* (Unto Sepäsen romaanista) ja Mikko Niskasen *Pojat*, jonka lopun junakohtaus on monille unohtumaton. Myös *Lentävä kalakukko* on oleellinen juna-elokuva. Kirjallisuuden puolella sodanjälkeisen modernismin junakuvauksia ovat Marja-Liisa Vartion "Matkalla" (kirjassa *Maan ja veden välillä*, 1955) ja Antti Hyryn "Junamatkan kuvaus" (1962).

Veijo Meren novelli "Rinnat" (1965) on niin ikään oleellinen junatarina. Se on harvoja novelleja, joka tapahtuu kapearaitaisella rautatiellä. Novellista on tehty myös rakastettu tv-näy-

telmä, joka valmistui vasta vuonna 1990. Se kuvattiin Jokioisten museorautatiellä. Samalla radalla kuvattiin myös pätkiä ainoaan Suomessa tehtyyn historialliseen lännenelokuvaan, kaapelikanavaviritykseen *Kultajuna Montanaan* (1984).

Tätä kirjaa tehtäessä ensi-iltaan tuli uusi merkittävä junaelokuva, Juho Kuosmasen *Hytti nro 6*, joka perustuu Rosa Liksomien Neuvostoliiton viimeisiin vuosiin sijoittuvaan romaaniin (2011). Siinäkin näkyvät yhteiskunnalliset hierarkiat ja junamatkojen satunnaisuus.

\*\*\*

Tähän kirjaan on koottu 11 novellia tai muuta lyhyttä kertomusta sekä kolme pidempää otetta romaaneista, joissa matkustetaan junalla tai junalla on muuten merkittävä rooli. Osa teoksen kirjailijoista on "kaikkien" tuntemia klassikoita, kuten Juhani Aho, osa on unohdettuja kynänkäyttäjiä sadan vuoden takaa, kuten Yrjö Heilala tai Kaarlo Hemmo.

Mukana on myös Amerikkaan sijoittuvia tekstejä: O. A. Joutsenen nuortenkirjamukaelma, joka tapahtuu Villissä lännessä, ja Konni Zilliacuksen pitkä siirtolaiskuvaelma "Valkoi-

**Rautatie muutti maailmaa peruuttamattomasti 1800-luvun puolivälistä alkaen. Monet suomalaiset kirjailijat ovatkin kirjoittaneet rautateille ja juniin sijoittuvia tarinoita, joissa uusi ja vanha kohtaavat, usein koomisin tavoin.**

**Valkoiseen valoon Juri Nummelin on koonnut joukon vanhoja rautatietarinoita, joissa ollaan matkalla Savosta Helsinkiin, Amerikan sydänmailla tai tulevaisuudessa menossa Ouluun. Kirjoittajina on tuttuja nimiä, kuten Juhani Aho, Eino Leino ja Konni Zilliacus, mutta myös unohdettuja sanankäyttäjiä, kuten Jalmari Kara, Juho Reijonen ja Kaapro Jääskeläinen. Annikki Reijosen teksti kuvaa matkustamista täydessä junanvaunussa Virossa. Kirjassa on Juri Nummelinin esipuhe.**

ISBN 978-952-7211-93-9

**KUSTANTAMO  
HELMIVYÖ**



Kansitaide: Johan Kortman  
Kannen taitto: JT Lindroos | oivas.com

9 789527 211939